

ספר 'גחלי אש' – תעודות לתולדות המאבק בשבתאות

מיכל ארון

א

המאה הי"ח מאופיינת בתולדות ישראל כתקופה של מריבות קשות ומחלוקות.¹ עדויות לכך מצויות בספר 'גחלי אש', שכתב היד (אוטוגרף) שלו נמצא בספריית הבודליאנה באוקספורד (Ms. Mic 108 2198).² בכתב היד 424 דפים הכתובים בקורסיבה אשכנזית. ספר 'גחלי אש' נכתב בשנים תקי"ד–תקט"ו בהמבורג בידי ר' יוסף פרעגיר, כפי שמצוין בקולופון של כתב היד: 'העתקתי ממש רובו ככולו מגופי הכתבים להיותם למשמרת [...] ביד הקצין המפורסם הגביר הנדיב כמה"ר ליב בן הקצין פרנס ומנהיג ושתדלן כמה"ר געטשליק הלברשט' כץ יצ"ו אשר עבורו נעשה כל הכתיבה הזו וזה שמי וזה זכרי יוסף בלא"א כה"ר שמעון צבי מהאג הנקרא יוסף פרעגיר הלוי. המבורג ט' אדר תקי"ד' (גחלי אש, 214ב).

הספר נועד לר' גוטשלאק הלוי, אשר פרעגיר עבד בשירותו כמוכר וכמנהל חשבונות.³ כתב היד הועבר לר' חיים מיכל (ונמצא ברשימת ספרי העיזבון שלו, 'אוצרות חיים'), וממנו לספריית הבודליאנה באוקספורד. מהדורה פקסימילית של כתב היד יצאה לאור בניו

1 חומר רב והפניות ביבליוגרפיות על המחלוקות הללו, ראו: ג' שלום, מחקרי שבתאות, ההדיר י' ליבס, תל-אביב תשנ"ב (להלן: מחקרי שבתאות). ליבס הוסיף הערות רבות מאירות עיניים ובהן כלל את אשר התחדש במחקר מאז פרסום מאמרי שלום. ראו גם: י' ליבס, סוד האמונה השבתאית, ירושלים תשנ"ה (להלן: סוד האמונה השבתאית).

2 פרטים ביבליוגרפיים על כתב היד, ראו: A. D. Neubauer, *Catalogue of the Hebrew Manuscripts in the Bodleian Library*, Oxford 1886, no. 2/89.

3 ראו: י' דוקקעס, חכמי אה"ו, המבורג תרס"ח (להלן: חכמי אה"ו), עמ' 39.

4 אוצרות חיים: רשימת ספרי העיזבון של ר' חיים ב"ר יוסף מיכל, בעריכת משה שטיינשניידר, המבורג 1848. ר' חיים ב"ר יוסף מיכל היה אספן ספרים וכתבי יד. הרשימות מסודרות לפי האלף-בית וכוללות תוספות, תיקונים והערות של המוציא לאור.

יורק בשנת תשנ"ג, ועותק שלה מצוי באוסף שלום בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים.⁵

ספר 'גחלי אש' מכיל תעודות ומסמכים רבים שליקט והעתיק פרעגיר ועניינם אחד: המחלוקת עם השבתאים. המחבר חילק את הספר לשלושה חלקים. בחלק הראשון (דפים ב ע"א–קלד ע"ב, ובסופו מפתח עניינים, דפים 135–138) יש תעודות הנקשרות לראשית התנועה השבתאית והתפשטותה – מסמכים הנקשרים לשבתי צבי, נתן העזתי, נחמיה חיון, חיים מלאך, ליבלי פרוסניץ, רמח"ל, ואחרים. כל התעודות הללו משמשות כעין מבוא לעיקרו של הספר, העוסק במאבק שהתקיים בין שתי הדמויות המרכזיות בתקופה זו, ר' יעקב עמדן ור' יהונתן אייבשיץ.⁶ לקראת סוף החלק הראשון מסתברת כוונת המחבר: הוא אסף, ליקט והעתיק חומר זה כדי שישמש אותו במאבקו כנגד אייבשיץ. חלק זה מסתיים בהעתקה מתוך הספר 'אבוא היום אל העין', אשר פרעגיר משייכו ללא כל היסוס ליהונתן אייבשיץ. וכך הוא כותב בהקדמת הדברים:

העתק איזה דפוס מס' מינות וסירוס, הנקרא ואבוא היום אל העין אשר חבר ר' יונתן אייבשיץ ימ"ש, אשר לא נמצא חירופין וגדופין כמוהו מיום הוסדה הארץ עד עתה כאשר כל חכם לב יראה בעין שכלו (ח"א, קל ע"א).

קונטרס קבלי זה, ששם מחברו לא נמצא בו, התפשט ונפוץ בקרב השבתאים שאכן טענו שקיבלוהו מידי אייבשיץ. אך מסגרינו של אייבשיץ מקרב החוקרים התעלמו מספר זה כליל. משה אריה פרלמוטר חקר את שאלת מחברו של הספר והראה, בדרך ההשוואה לחיבורים אחרים של אייבשיץ, את שיוכו של חיבור זה לאייבשיץ, ובמסגרת טיעונו הוא משתמש בקטע מתוך 'גחלי אש' שצוטט לעיל.⁷

5 סימונו של הספר בספריית שלום 5.060.1. ב'קטלוג ספריית גרשם שלום בתורת הסוד היהודית' (בעריכת י' דן וא' ליבס, ירושלים התשנ"ט) מספרו 5796. במהדורה מצולמת זו נכרכו שלושת הכרכים בכרך אחד. ברצוני להודות לעובדי ספריית שלום על עזרתם הרבה במהלך כתיבת המחקר הזה.

6 על סדר האירועים במאבק בין עמדן לאייבשיץ, הפניות ביבליוגרפיות, ופרטים רבים עליו, ראו: א"י ביק, רבי יעקב עמדן: האיש ומשנתו, ירושלים תשל"ה; ליבס, סוד האמונה השבתאית; M.I. Cohen, Jacob Emden: A Man of Controversy, Philadelphia 1937; י' גרינולד, הרב ר' יהונתן אייבשיץ תולדותיו וקורות הריב הגדול בינו ובין הרב ר' יעקב עמדן, ניו יורק תשי"ד; ד"ל צינץ, ספר גדולת יהונתן, פיעטרקוב תר"ץ–[תרצ"ד] [ד.צ. תל-אביב תשמ"ו]; י' רפאל, 'התקפה מחודשת על ר' יונתן אייבשיץ', במישור, שנה ב (כ"ח ניסן תש"א, 1941.25.4).

7 מ"א פרלמוטר, ר' יהונתן אייבשיץ ויחסו לשבתאות, ירושלים ותל-אביב תש"ו, עמ' 59–73. נוסף ונציין בעניין זה כי ליבס מדגיש את קרבתו העיונית של הספר 'אבוא היום אל העין' לרעיונות המצויים בחיבוריו של ר' ליבלי פרוסניץ, שהיה המורה לתלמוד של אייבשיץ. רמז לקרבה זו מצא ליבס בספר 'גחלי אש' (ח"א, קלד ע"ב), בדברי פרעגיר החותם את העתקתו בדברים אלו: 'ע"כ העתק מן חמשה דפים אשר באו לידינו מן ספר הטומאה ואבוא היום אל העין, אשר נתחבר מאלה רשעי ופריצי ארץ ומחטיאי הדור הכופרים והאפיקורסים גמורים רע ליבלי פרויסטיק ורע יונתן ארורים רשעים הללו

החלק השני, הארוך בין שלושת חלקי החיבור, ממוספר באותיות ובמספרים כאחד, שאין תיאום ביניהם (העקותיו של פרעגיר מתחילות בדף לה ע"א [41] ומסתיימות בדף רח ע"ב [214 ב], ובסופו מפתח עניינים, בדפים 215–219). בפתח החלק השני של הספר מופיע שיר ידידות שנדפס לכבוד ר' יצחק קרעמיע בחוזרו ממצרים. השיר כתוב במתכונת של שיר אזור ימי ביניימי, הבנוי ממחרוזות חרוזות וחרוז החוגר את כולו.⁸ מיד אחריו מופיעה הכותרת 'ספר גחלי אש חלק שני'. בדף זה מופיעה הקדמתו של פרעגיר הפותחת במילים אלה:

הנה דברי זקני הדור, ככרוז הדור, ושיחת גאוני הזמן, ראשי עם לא אלמן, לחייב המחוייב ולזכאות הזכאי, כמאמרי תלמידי בן זכאי, באמרם הוי מתחמם כנגד אורן של חכמים, הישרים בלבותם הצדיקים והתמימים, ולהזהר שלא תכזה בגחלתן, ושלא לשנות תפקידי אבירם ודתן. שנשיכת שועל נשיכתן, ועקיצת עקרב עקיצתן, ולחישתן לחישת שרף, ועוף הפורח בהבל פיהם נשרף, וכל דבריהם כגחלי אש, נגד המסיתים חלילה מן הגאולה להתיאש, ועושים מן הגאולה התמורה, להטעות את בני יפה וברה, לצודדם במכמרתם, ולאסרם בבית הסוהר ובמשמרתם, לרדוף אחר שבתי צבי תפח רוחו ונפשו, ותעל צחנתו ובאשו מהפא [!], להמיר הטוב ברע ונכבד בנקלה.

לאחר דברי הקדמה אלו מופיע עותק נדפס של הספר 'שפת אמת ולשון זהורית' (אלטונה תקי"ב). ספר זה הופיע ללא ציון שם המחבר והוא יוחס ליעקב עמדין. ליבס במאמרו על עמדין מציין כי הוא נהג לייחס כמה מחיבוריו לתלמידים מדומים, ולדעתו עמדין הוא אף מחברו של ספר זה.⁹ גם אם הסתתר עמדין ולא עמד בריש גלי מאחורי רבים מחיבוריו, לגבי אף אחד מהם לא אמר או כתב את הדברים הבאים המופיעים בספרו 'עדות ביעקב':

לגדף את שם אלקי ישראל. הראשון כבר הלך והשני הלך לדראון ולחרפת עולם'. ראו: י' ליבס, 'ספר "צדיק יסוד עולם" – מיתוס שבתאי', ו'מחבר ספר "צדיק יסוד עולם" – הנביא השבתאי ר' ליבלי פרוסניץ', סוד האמונה השבתאית, עמ' 53–76; הנ"ל, 'חיבור בלשון זוהר לר' וולף בן ר' יהונתן אייבשיץ על חברתו ועל סוד הגאולה', שם, עמ' 77–102; הנ"ל, בנספח הביבליוגרפי למאמר הביקורת על גרשם שלום על ספרו של מ' כהן (הנזכר בהערה 6 לעיל), בתוך: שלום, מחקרי שבתאות, עמ' 679, 680.

8 יצחק קרעמיע, הוא אדולף כרמיה, שר המשפטים בצרפת בשנים 1848 ו-1870. בשנת 1840, בעת עלילות הדם בדמשק, נסע כרמיה עם השר משה מונטיפיורי ועם ר' שלמה מונק למצרים להשתתף במשפט ולעזור לנאשמים בעלייה זו. המשלחת הצליחה לשכנע את המושל כי ההאשמה בשקר יסודה, והנאשמים החפים מפשע הוצאו לחופשי. השיר נכתב בעקבות האירועים על ידי אהרן פולד וצירופו לכתב היד נעשה כנראה בטעות בעת כריכת הספר.

9 י' ליבס, 'משיחותיו של ר' יעקב עמדין ויחסו לשבתאות', סוד האמונה השבתאית, עמ' 206, ובהערות בעמ' 412. ליבס מציין כי יעקב עמדין נהג לייחס את ספריו לתלמידיו כביכול, כשם שנהג להעלים

כמו שהודיע בכאן שאני הוא המחבר קונטרסי שפת אמת ואספקלריא המאירה והיכן ראה זה? הלוא נראה בחוש שהמחבר הספר ההוא הוא אדם אחר, מדבר בעדי וגם לא הייתי אני מכנה את עצמי בשם תואר אדם המעלה כאשר עשה המחבר ההוא שהעלה אותי על גרם המעלות הוד והדר יעטרני שאין לי חפץ בהם ולא ימצא כן בכל חבורי הרבים ונודעים לא תואר ולא הדר לי, גאה וגאון שנאתי. אלא אחד מאוהביי עשה זאת לנחמני מעצבוני ויגוני ואין צורך לומר הדין המכונה אספקלריא המאירה שאין לי בו חלק חלק ונחלה, שאין זה מעשה ידי להתפאר רק אחד מהצד שלנו ר' יוסף פרעגיר – קבעו בדפוס ופרסם אותן האיגרות של הרבנים הוא מעשה קוף בעלמא וגנאי הוא לי לקרוא דברים כאלו על שמי (ההדגשות שלי. – מ"א).¹⁰

הסתייגותו של עמדת משני החיבורים באה אולי להפיס את דעת מתנגדיו. אך בבדיקת דבריו נראה כי לא כולם תואמים את האמת. ואכן, כפי שכבר הראה ליבס,¹¹ עמדת נהג לשבח את עצמו ושם את דברי השבח בפי אחרים כביכול. גם אם לא חיבר עמדת את הספר 'שפת אמת', חיבור זה התחבר בהשראתו, ופיענוח הקמיעות היה בוודאי שלו. יש לשער שאכן פרעגיר הוא שפרסם את שני החיבורים, הנזכרים בדברי עמדת, את החיבור הנקרא בשם 'אספקלריא המאירה' וכן את הספר 'שפת אמת ולשון זהרית', וזאת גם הסיבה לצירוף הספר שנדפס כבר בשנת תקי"ב לחיבורו 'גחלי אש' שנכתב מאוחר יותר. ייתכן שהשוואה לשונית בין נוסח 'שפת אמת' לדברי פרעגיר בספר 'גחלי אש' תאשש השערה זו. בהמשכו של החלק השני, לאחר 'ספר שפת אמת ולשון זהרית', פרעגיר ממשיך

את מקום הדפוס האמתי שם נדפסו. למשל, את ספרו 'עקיצת עקרב' ייחס לתלמידו דוד אוז. על תופעה זו של ייחוס הספרים לתלמידים מדומים עמדו כבר ד' כהנא, שההדיר את ספרו האוטוביוגרפי של עמדת 'מגלת ספר' (וארשא תרנ"ז), ובעקבותיו ד"ל צינג, המצטטו בספרו 'גדולת יונתן', עמ' 65, 72. שניהם ציינו שעמדת ייחס את ספריו לתלמידים שלא היו ולא נבראו. ליבס, המנתח תופעה זו במאמרו (שם) אף מסביר את פשר השם 'דוד אוז' (=אוזו). לדעתו, שם זה ניתן על ידי עמדת בעקבות שמו של ההיסטוריון בן המאה השש עשרה, דוד גאנץ, מחבר הספר 'צמח דוד'. עמדת תרגם את השם 'גאנץ' לעברית – אָזוּ. זאת ועוד: לדעת ליבס, השם 'דוד' בגימטריה = אָזוּ. בדברי חז"ל לאוזו תפקיד משיחי, ואף עמדת ייעד לעצמו תפקיד מעין זה.

10 יעקב עמדת, עדות ביעקב, אלטונה תקט"ז, כב ע"א. טענותיו של עמדת מחייבות בדיקה. 'שפת אמת' יצא לאור באלטונה בשנת תקי"ב, ואילו הקונטרס 'אספקלריא המאירה' יצא לאור באלטונה בשנת תקי"ג. ניתן לשער שפרעגיר, שעל פי עדויות שמוצאן מבית אייבשיץ, היה הראשון בפיענוח הקמיעות של אייבשיץ, נעזר בעמדת ולאחר מכן הוציא לאור את שני הקונטרסים האלה. 'שפת אמת' עוסק בפיענוח לשון הקמיעות, ו'אספקלריא המאירה' מכיל מסמכים שונים הקשורים למאבק נגד יונתן אייבשיץ, כמו גם פירושים לקמיעות שכתב. אייבשיץ מתייחס ל'אספקלריא המאירה' בכמה מקומות בספרו. ראו: יהונתן אייבשיץ, לחות עדות, ווארשא 1908, עמ' 28, 31, 143.

11 ליבס (לעיל הערה 9).

בהעתקותיו (מדף לח ע"א [41] ואילך). מכאן ואילך, בחלק זה של החיבור וגם בחלק השלישי (א ע"א-מח ע"ב. חלק זה כקודמיו מסתיים במפתח ממוספר: עמ' 71-72), הוא מביא תעודות ומסמכים המעידים על המאבק בין מתנגדי אייבשיץ לתומכיו. לצד העתקות מכתב ידו של אייבשיץ – פירושו לקמיעות ושיר שכתב אייבשיץ ובו מופיעים רמזים לשמו של שתי צב¹² – מביא פרעגיר מכתבי התנגדות לאייבשיץ שנשלחו על ידי ראשי הקהילות (ח"ג, ג ע"א-יב ע"ב), נוסחי חרמות (לו ע"א), וכן מכתבים ותשובות שקיבל ושלה ר' משה גולדשמיט (יט ע"ב-ל ע"ב). את הספר מסיים כתב התנגדות, המכיל קטז (116) סעיפים שנמנים בהם 'מעשיו' או 'פשעיו' של אייבשיץ בזה אחר זה (ח"ג, דפים 52-70. דפים אלו מסומנים בספרות בלבד).

*

ספר 'גחלי אש' ידוע ומוכר להיסטוריונים ולחוקרי השבתאות. ציטוטים ממנו והפניות אליו, כמו גם שימוש בנוסחיו ופרסומם, מצויים במחקריהם של ישראל היילפרין,¹³ גרשם שלום,¹⁴ מ"א פרלמוטר¹⁵ סיד להמן,¹⁶ ויהודה ליבס.¹⁷ עם זאת, עדיין רב החומר המצוי בו אשר לא נחקר ויש בו עניין לחוקרי תקופה זו. ברצוני להתמקד באישיותו של הכותב-המלקט ר' יוסף פרעגיר, אשר היא, כמו ספרו, משקפת את המאבק כנגד השבתאות. לא ידוע לנו מדוע הקדיש פרעגיר שנים מחייו לאיסוף ולליקוט תעודות ומכתבים, שאותם רשם וכתב אחר כך בספרו במשך שנתיים; הרי אין אלה חיבורים עצמאיים משלו. מי היה האיש, מה פשר מעשיו, והאם ניתן לעמוד על אישיותו מתוך ספר הליקוטים שלו ומעדויות אחרות על אודותיו.

רוב חוקרי השבתאות מציינים את פרעגיר בתואר תלמידו וסופרו הנאמן של ר' יעקב עמדין.¹⁸ עמדין אכן מציינו כ'הסופר הנאמן' או 'הסופר של הצד שלנו' (עדות ביעקב, 65 ע"א), אך אין לנו כל עדות היכן ומתי למד פרעגיר אצל עמדין, והאחרון אף אינו מכנה

12 למעשה, פרעגיר העתיק בשוגג שיר תוכחה שכתב אייבשיץ, הפותח במילים 'אתה יצה"ר [יצר הרע]', במקום השיר 'אילת אהבים' שהוא מכריז עליו בפתח ההקדמה להעסקתה. שני השירים והערות, ראו בנספח.

13 'היילפרין (עורך), פנקס ועד ארבע ארצות, ירושלים תש"ה, על פי המפתח.

14 שלום, מחקרי שבתאות, על פי המפתח.

15 פרלמוטר (לעיל הערה 7), על פי המפתח.

16 S. Leiman, *When a Rabbi is Accused of Heresy: From Ancient Israel to Modern Judaism*, III, Atlanta 1989, p. 182, n. 20; p. 194, n. 50

17 ליבס, סוד האמונה השבתאית, על פי המפתח.

18 שלום מכנה את פרעגיר 'תלמידו ושותפו של הרב יעב"ץ במלחמתו' (מחקרי שבתאות, עמ' 332, הערה 34), ובמקום אחר 'חברו הקרוב של יעב"ץ ועוזרו בריבו' (שם, עמ' 712, 713). ליבס מכנה את פרעגיר 'תלמידו של ר' יעקב עמדין' (סוד האמונה השבתאית, עמ' 330, הערה 2), וביק 'סופרו ונאמנו' של יעקב עמדין (לעיל הערה 6, עמ' 18).

אותו בתואר תלמיד. מוקירי אייבשיץ ראו בפרעגיר רכלן, מסית ומדיח, ומלשין.¹⁹ וכבר היו מי שתלו בו את סיבת הריב בין שני האישים האלה והאשימו אותו בהסתת עמדה כנגד אייבשיץ. זאת ועוד: לדעת דוקקעס, דברי אייבשיץ הבאים, המופיעים בספרו 'לוחות עדות', מכוונים כנגד פרעגיר:

והתחבל איש נבל הוא, ונבל שמו חרפתו לא יאסף²⁰ בקרב הארץ לכתוב על הנייר איזה תיבות ואותיות אשר בקל יוכל לפותרו בחלוף לשון לדבר הנאות לו להטיל בי דופי ובא בשכרו ויאמר כי הוא הנייר שמסרתי לאיש הנ"ל ואני בהרימי קולי – שקר הוא ויחקרו הפו"מ [פרנסים ומנהיגים] וימצאו כי שקר ענה בי והוא מחשבת רשע ופשע אבל עם כל זה לא סר עוולתו ורעתו והוא שליח לדבר עבירה בכל דבר ועדיין מחזיק בטומאתו.²¹

מי היה אפוא יוסף פרעגיר – תלמיד נאמן של יעקב עמדה ולוחם אמיץ הנלחם ללא חת לבער את נגע השבתאות, או מודיע נסתר, רכלן ומסית?

ב

יוסף בן שמעון פרעגיר סג"ל²² נולד בשנת תע"ד (1714) באלטונה. על פי המצוין בכמה

19 צינץ כותב: 'ועתה פה מקום אתי להודיע מי היו המלשינים אשר חללו שם שמים והלכו בערכאות של או"ה [אלטונה ואנובאק המבורג. – מ"א] להלשין על רבינו. הראשון המוכן לפורענות היה ר' יוסף פרעגיר שהיה הראשון השליח לדבר עברה וזיין קמיע אחת [] וגם להלשין היה מן הראשונים' (גדולת יהונתן, עמ' 62). צינץ מצטט מתעודות שנמצאו בארכיון בהמבורג כדי להוכיח את מעשה הלשנתו של פרעגיר: 'אם 15 דעצעמבער ערשיען אבערמאלס יוסף זימאן לעווי [היינו, פרעגיר] אונד צייגטע פערנער אן דאס דער אבערראבינער דען איזאק מאיר אונטערראבינער זיינען זארג שטייניגען לאססען' (שם). גם דוקקעס אומר על פרעגיר שהיה הולך רכיל, מחרחר ריב ומדון בין שני הצדדים' (חכמי אה"ו, פרעגיר היה המוציא דבה רעה בענין הקמיעות והיה מחרחר ריב ומדון בין שני הצדדים' (חכמי אה"ו, עמ' 39); 'הרבה רכילות והלשנות ומוסרות הביא ר' יוסף פרעגיר לערכאות שלהם' (עמ' 41). הוא גם מציין שפרעגיר האשים את אייבשיץ 'שהביא במרמה בחורים לאלטונה במסות של תלמידי ישיבה, אך לאמיתו של דבר היו אלה מרגלים, "אשר באו לראות את ערות הארץ", טיורים שקורין שפיאנע'. לדברי דוקקעס הוא מסתמך על ד"ר גרונוואלד שהיה רב בווינה והעתיק מהפרוטוקולים שהשתמרו בארכיון בהמבורג את העדויות המתקשרות לריב הקמיעות. בפרוטוקולים הללו נזכר יוסף פרעגיר כמי שהעיד מספר פעמים כנגד אייבשיץ (שם).

20 'חרפתו לא יאסף' – באלויה זו מרמו אייבשיץ לשם יוסף – יוסף פרעגיר.

21 יהונתן אייבשיץ, לוחות עדות (לעיל הערה 10), מבוא, ג ע"א (3). קטע זה אף מצוטט אצל דוקקעס, חכמי אה"ו, עמ' 40.

22 תולדות חייו של יוסף פרעגיר נלקטו ועובדו לפי ספרו של דוקקעס 'חכמי אה"ו', ולפי הצינונים וההערות על אודותיו בספריו של יעקב עמדה, בספרו של צינץ 'גדולת יהונתן', ובספרו של ביק 'ר' יעקב עמדין' (לעיל הערה 6).

מקורות הייתה קרבת משפחה בין משפחת פרעגיר למשפחת אייבשיץ דרך אשתו של יהונתן אייבשיץ, עלקלא בת ר' יצחק שפירא. יוסף פרעגיר נודע כידען גדול הן בלשון העברית ובדקדוקה הן בלשון אשכנז. מסיבות שאינן ברורות הוא נאלץ להפסיק את לימודיו ופנה לעסוק במסחר. דרכו לא צלחה בעסקים, הוא איבד את רכושו והוכרז פושט רגל. בחיפושיו אחר פרנסה התקבל לעבודה כמנהל חשבונות בביתו של ר' גוטשלאק הלוי, שהיה מעשירי אלטונה וידיד קרוב של יעקב עמדן.

בשנת 1750, לאחר מותו של ר' יחזקאל קצנבלויגן, הרב האשכנזי הראשי של שלוש הקהילות – אלטונה, המבורג, ואנובעק – התקיים מאבק על המשורה שהתפתנה. על מינוי זה, משרת אב בית דין לשלוש הקהילות, התחרו ר' יעקב עמדן ור' יהונתן אייבשיץ. במאבק זה נמנה יוסף פרעגיר, כמו גם מיטיבו ואיש חסדו גוטשלאק, עם התומכים והשתדלנים שפעלו למינויו של עמדן. לאחר בחירתו של יהונתן אייבשיץ, לא השלים פרעגיר עם המינוי ונראה שהחליט לעקוב אחר מעשיו של אייבשיץ.

השמועות והרינונים שהגיעו מפראג לאלטונה על מעשיו של אייבשיץ שם, הניעו את אייבשיץ לשלוח אנשי ציבור ומכובדים מקרב תומכיו אל הקהל להזים אותם ולדבר בשבח. בין המסנגרים האלה היה אחיו של יוסף פרעגיר, ר' ליב פרעגיר, שהיה מלמד באלטונה ובאחרית ימיו ראש אב בית דין בגראץ. בצעירותו היה ליב פרעגיר ממקורביו של יהונתן אייבשיץ, מבאי ביתו, עושה שליחותו, ותלמיד של בנו, ר' נטע אייבשיץ. בראשית המאבק בין עמדן לאייבשיץ הוא נמנה עם מוקיריו של האחרון ואף סייע בידו בעת המאבק לבחירתו לאב בית דין לשלוש הקהילות. אבל כאשר נוכח לדעת שמורו, ר' נטע, הוא שבתאי נסתר, נטש את מיטיביו והצטרף אל מתנגדי אייבשיץ.

כאמור, אייבשיץ שלח את ליב פרעגיר להילחם על שמו וכבודו ולהיות לו למליץ יושר. באספה שכינס ליב פרעגיר, ואף נשא בה דברים בשבחו של רבו הנבחר, נכח גם אחיו יוסף.²³ מן העדויות עולה שזו הייתה אספה סוערת, אשר בה, לצד דברי השבח של ליב פרעגיר, נשמעו גם דברי קטרוג מפי אנשים שהיו בקהל, שהעלו בטענותיהם את סיפורי הקמיעות שנתן אייבשיץ לנשים שונות. יוסף פרעגיר שמע את דברי אחיו ואת דברי האנשים סביבו. איננו יודעים אם היה מבולבל למשמע הדברים הסותרים, או שמא בערה בלבו התשוקה להוכיח לאחיו ולשאר הציבור כי הולכו שולל על ידי הרב שנבחר.

פגישה מקרית של יוסף פרעגיר במקום ההתרחשות עם יהודי בשם דוד מאמילש, שסיפר לו לתומו על קמיע שקיבל לא מכבר מיהונתן אייבשיץ, עוררה אותו לפעול בעורמה. כמה ימים לאחר הפגישה שלח את בנו לבית מאמילש בבקשה לראות את הקמיע. משהגיע הקמיע לידי פתח אותו ומצא בו את שמו של ש"צ. הוא מיהר להודיע את הדבר ברבים, וכפי שכותב עמדן: 'כי זה האיש יוסף עשה רעש בקהילה על הדבר ונעשית העיר הומיה'

(ספר ההתאבקות, אלטונה תקכ"ב, ו ע"א). סיפור המעשה מופיע גם בספרו של עמדת 'עדות בעיקב' (ד ע"ב). האם זייף יוסף פרעגיר את הקמיע, שינה והחליף את איור האותיות, כפי שטענו מוקירי אייבשיץ? האם אכן הודה לפני הקהל שענה שקר בר' יהונתן ואין זה הקמיע שנתן אייבשיץ לחולה?

גם שמו של גוטשלאק, מעבידו של יוסף פרעגיר, נקשר לפרשת הקמיעות של יהונתן אייבשיץ. כאשר בתו, מרת שענבי, כרעה ללדת, קיבלה קמיע שכתב לה אייבשיץ כדי להגן עליה מפני המגפה שפשטה בעיר בקרב הנשים ההרות. הסיפור על הקמיע הזה מופיע בספרו של אייבשיץ 'לוחות עדות' ובספרו של עמדת 'עקיצת עקרב'. אייבשיץ האשים את יוסף פרעגיר שפתח את הקמיע וזייף את אותיותיו, כפי שעשה בקמיע של דוד מאמילש. בגרסתו מופיע הסיפור כך:

ויחקרו הפו"מ וימצאו כי שקר ענה בי והוא מחשבת רשע ופשע כי המקום שבה ותנה סרוחוני באיש הוא שמסרו לו הוא נשבע בבה"כ בס"ת [בבית הכנסת בספר תורה] בידו במעמד שמשים דג' קהילות, ששקר הוא שמעולם לא מסר לו הוא ולא שלוחו דבר, והכתב שלי נאבד והלך לו. והפו"מ יצ"ו [והפרנסים ומנהיגים יכוננם צורם וגואלם], עשו באיש הלזה שפטים [כלומר, בפרעגיר. – מ"א] והנפש אשר תעשה ביד רמה, אבל עם כ"ז לא סר אולתו ורעתו והוא שליח לדבר עבירה בכל דבר ועדיין מחזיק בטומאתו ובקמיע הנ"ל כאלו ממני יצאה. גם כתבתי כאן קמיע לאשה אחת שהיתה מעוברת לרב הפצרות כי נפל פחד למאד על הנשים והי' בת נגיד [בתו של גוטשלאק. – מ"א] והי' הרה ויולדת בשלום ובהיותה אחר לידתה ימי' אשר אל המקדש לא תבוא הם פתחו קמיע זו וחתרו להעמיד בו פירושים בבלבול לשונות [...]. אבל עם כל זה עשו פה בזה שערורי' אשר תבקע הארץ לקולם.²⁴

גרסתו של עמדת כמובן שונה. הוא כותב שהקמיע לא רק שלא הועיל אלא אף הזיק לנושאת אותו, ואילולא נטל אותו מעל צווארה, היה גורלה של היולדת כגורל שאר הנשים שנשאו את קמיעותיו של אייבשיץ ומתו בטירוף הדעת.²⁵

אירועים אלו והדוהים מציינים את ראשיתו של המאבק בין שני ענקי הרוח – עמדת ואייבשיץ. מכאן ואילך רתם עצמו יוסף פרעגיר למלחמת חרמה ביהונתן אייבשיץ ובאנשיו, והעמיד עצמו לשירותו של יעקב עמדת. הוא ליקט ואסף ידיעות, כתבים ומכתבים של אוהדי אייבשיץ כמו גם של שונאיו. ייתכן מאוד שבעת ההיא היו לו מהלכים בקרב אנשי אייבשיץ. סיוע לכך מצא כנראה באחיו ליב, שהיה כאמור ממקורבי אייבשיץ, וחזר בו מאוחר יותר מתמיכה בו לאחר שהשתכנע שאייבשיץ אכן נמנה עם הכת השנואה. איננו יודעים אם היה פרעגיר מחברו של ספר 'שפת אמת' אם לאו, אולם שיוכו של

24 אייבשיץ, לוחות עדות (לעיל הערה 10), ג ע"א.

25 יעקב עמדת, עקיצת עקרב, אמסטרדם תק"ג, יב ע"ב.

הקונטרס 'אספקלריא מאירה',²⁶ שהודפס בעילום שם, לפרעגיר ודאי. זהו אוסף של חרוזים וחרמות כנגד אייבשיץ, אשר שימש כנראה יסוד לספרו הבא, 'גחלי אש'. במשך השנים הללו התקרב פרעגיר לעמדן, יידע אותו על המסמכים שאסף, ושלח לו איגרות לאמסטרדם.²⁷ הוא זכה להכרתו ולהוקרתו של עמדן, שכונה אותו, כאמור, 'הסופר הנאמן' ו'הסופר של הצד שלנו'. בשנת תקי"ד התחיל פרעגיר ברישום והעתקה של כל המסמכים והתעודות שאסף וליקט. בהקדמתו לספר, שכתב לאחר השלמתו, הוא כותב:

ספר גחלי אש וגחלי רתמים, מעצי ארו הרמים, לבער את הקוצים, ושומרי השקוצים, העקרבים והנחשים, כותבי הקמיעות והלחשים, הנושכים בהעם, בחרי אף וזעם, להאמין באשר שקרים יופיה [!], שהצבי השבור הי' המשית, ואף כי רובם נכרתו גם תמו, עדין מעוטם בפחזותם זוממין, שעל ידי שום גלגול מה, השבתי צבי עודנו נדמה, ושמו עיניהם בר' יונתן, שהוא הראש לאמונתם ודתן, אמנם האיש הלזה, אשר דימו שהוא מדבר במחזה, מיראתו מחמת הזקנים, חכמי הדור הגאונים, כחש האיש הלזה ושקר ענה, ותעבור בכל עליו במחנה הרנה, זה אומר בכוי וזה צועק באי כה, זה אומר ארור עובד השבתי צבי, וזה אומר כי הוא משובח כגלעדי התשבי, ואף כי לפעמים רבות נלכד במצודתם, ראה בהכחשתו למלט משחיתותם, ועשה במרמה לקלל ולהחרים לעובדי שבתי צבי, כאלו הוא מתיר בשם כאיל וכצבי, ואמר על המומר הזה ימח שמו וזכרו, להדמות לשומעיו כאילו מזהירם מלהזכירו, ובאמת זה עושים כת הרשעה לפעמו, ומרמוזים בימ"ח: ינון מנחם חזק שמו. אף אומר: אם בו האשם, שמאמין לצחנתם ובאשם. תצא אש מן השמים, ותאכל מראש עד הרגלים, ואי דרך כסל הכת הרשעה, לכסות כח זדונה ופשעה, כי בראשי תיבות א"ש – אדוננו שבתי – מוזכר, לטמון בתבן את הבר. והנה נשמע את קול המולה, כי נתן לאלקים בעוונותיו הרבים תפלה, ובאמת סרו העם מן הדרך, כי ציד הרמיה צידו חרך, הוי לשמוע אומרים לעובד ש"ץ, אתה אבי, ודומה דודי לצבי. וכאשר השונא בוער, כן יחנו העם בערוער. והמפותים אמרו שם הוהב ואבן הבדולה, והצדיקים צועקים להושיעם מנתאב [!] ונאלח, וכאשר בן נעות המרדות קשתו

26 הספר 'אספקלריא המאירה' כולל מכתבים חרוזים העוסקים בריב נגד יהונתן אייבשיץ, נוסחי חרמות וכן תשובות ר' יעקב יושע מקראקא, ר' שמואל הילמאן אב בית דין ממיץ, ר' אריה לייב אב בית דין מאמסטרדם, ור' יצחק זעליג אב בית דין מהנובר, על דבר ריב הקמיעות והוראת המלך שלא לדבר בעניין זה. כמו כן כולל הקונטרס פסקים מחכמי פולניה. הספר יצא לאור באלטונה בשנת תקי"ג.

27 ראה לכך מצויה בספרו של עמדן 'עדות ביעקב', בדף האחרון, שם הוא כותב בהיותו באמסטרדם: 'כה אציג עוד ג' איגרות רצופות מן הסופר של הצד שלנו הוא רי"פ בצויו הקפו"מ דקא ר"ג כץ ופו"מ דה"ב רמג"ש לנחץ חזרתי לביתי ושובי'. כלומר: מדובר בשלוש איגרות של ר' יוסף פרעגיר בצויו הקצינים, הפרנסים והמנהיגים של קהילת אלטונה – ר' גרשון כ"ץ ופרנסי ומנהיגי שתי קהילות (המבורג וואנבועק). באיגרות אלו כתב פרעגיר לעמדן על מנהיגי הקהילות המבקשים שעמדן ישוב לביתו ממקום גלותו באמסטרדם. ראו גם: דוקקעס, חכמי אה"ו, עמ' 40.

דרך, כן יעבדו בני ישראל בפרך. וימררו את חייהם בעבודה קשה, כי רבתה המכה האנושה, ולכל דייני צדק המצויינים בהלכה, העיר נבוכה, כי לא יוכלו להרים יד ורגל, כאלו עשו מסכה ושחו לעגל. וגם עברו המונים המסילה, משמוע עוד לפו"מ הקהילה. ולענה ורוש, לכל זקן וראש. וזאת עשו בני הזמומים, כאשר הלך לעולמו אחד מן החכמים. הוא הדיין ר' יצחק הלוי נשמתו בגן אלקים,²⁸ תחת כסא הכבוד ברום גבוהים. אשר בחייו לא הלך בחשיכה, ולא רצה לראות במהפכה, על כן עליו בן הנעות אפו חרה, ועלה בדעתו לחרפו בשעת הקבורה, וצוה ר' יונתן לכל הנצים ההמונים, לרגום המת באבנים. טרם יכוסה בעפר, כהמת בנדוי ומוחרם בקול שופר. אומנם כאשר הדין ע"ה היה נכבד בחייו לעדו, מאנו העם לשמוע בעצתו. ונקבר אך כשורה, ומיתתו עלינו תהיה לכפרה, וכן כי ידו פרש, על האלופים יושבי בית המדרש, כי בצדקתם גערו באיש אשר טבוח טבח, ובמאכלת פגומה לפנייהם זבח. ויצעק ר' יונתן בליל שבת קודש, בהתאסף העם בגודש, בבי' הכנסת בקול גדול ועצום, ויאמר מראות עיני עוד לא אעצום. אך חרב תבוא בלבם, כי הורו הלכה בפני רבם. חרבו הבית הזה, הרגו מזה ובן מזה, קרעו את בגדיכם, והלבישו מחלצות תחתיתכם, דמם לא ידרש, אך כולו גרש יגרש, וצוה להכריז במקהלות, בכח ידו באילות, לגדף החכמים האלה בגידופים, ולחרף אותם בכמה חירופים. ומלבד אשר לעומת העצה, אם סר גיד הנשה מקצה, קול הדודים דופק, כי הוא נשאר בספק. וכן בבושמי ההבדלתא דרבי עקיבא, שנתן לעשן בס לעקב ועקיבה. ובה עשה במים המאררים, אשר המה לנשמה למרים, וכן ביין חמר מלא מסך, אשר לעבודה זרה שלו נסך, וישק בס את בני ישראל, לטמאם במשיחו המגואל, ודברים רבים כאלה עשה כבוקה ומבוקה ומבוהלה, כאשר נראה בהקמיעות הפסולים, אשר חתם בעברו על הגבולים, והדבר הרע הזה נודע, לזקני הדור חכמי מדע. או בדבר ה' לבשו נקם,

28 נוסח שונה של סיפור זה מופיע אצל צינץ. לדבריו, עם המלשינים שהלכו לערכאות של או"ה והלשינו על אייבשיץ נמנו ר' יצחק, שוחט עופות בהמבורג: 'אחר שהחרימו הקהל כל מי אשר ידבר סרה על רבינו, לא השגיח הוא על דבריהם, ודיבר דברים רעים נגד רבינו, והפו"מ רצו לעשות בו שפטים וראשית כל להעבירו מאומנתו. אבל רבינו הפציר בהם שלא יעשו לו רעה כי עני מדוכא הוא ואם יעבירוהו מאומנתו או יגוע ברעב ח"ו והוא אינו רוצה שיענש אדם בסיבתו, ובכן נשאר על כנו ומשמרתו, אך רבינו החזיקו כמנוהה יען שעבר על החרם של הקהל וממילא לא אכל מזבחו. וכאשר מת השוחט הנ"ל בשנת תקי"ב שלח רבינו שליח ב"ד להניח אבן אחת על קברו כדין מת בנדוי, מיד רץ בנו של השוחט, ור"י פרעגיר הנ"ל היה לו לפה והלשין על רבינו בערכאות שהאבד"ק צוה לנו את המת [...]. ועל זה הוצרך רבינו לילך לבית המשפט להתנצל, ובכתב התנצלותו קובל רבינו על מלשיניו שלא שואלים אותו מקודם מדוע ככה עשית רק תיכף ומיד ילכו להלשין עליו, ועל המת הנ"ל התנצל, כי שקר הלשינו עליו כי איש זה מעולם לא היה דיין [כך הוצג המת בעתירה לפני השלטונות. – מ"א] רק שוחט עופות היה כל ימיו, והוא עבר על "חרם" של הקהל והיה מן הדין בנדוי ובחייו לא רצה לעשות לו מאומה יען כי עני היה ולא רצה לקפח את פרנסתו, ואחר מיתתו שלח שליח להניח רק אבן אחת על ארונו כדין מת בנדוי ולא התירו לו בחייו/ גדולת יחונתו, עמ' 62).

ומשכורתם ישיב אל חיקם, שהחרימו את כותב הקמיעות בגבוליהם, ובקצה תבל שמו מיליהם, כנראה מחלק שני מספר הזה, דברי כל חכם העודף [!] מנביא וחווה, אף ישפוט בחלק זו [של הספר. – מ"א] למראה עיניו, מתעלולי הש"צ ועניניו. וגם מהרשעים הדוברים בו, והמה כלבו, ושומר נפשו ירחיק מהם, ואל יבוא בגבוליהם, אך ידבוק נצח בחכמי ישראל, ויזכה כזה לימות הגואל, ולראות בבנין אריאל שהיה במהירה בימינו אמן (ספר גחלי אש, ח"א, 1[ע"א]–ע"ב).

גם בהקדמה לחלק השני מפנה פרעגיר את תשומת לבנו לענייני ספרו, וגם כאן הוא חוזר לאחור לסיפור על מאמיני שבתי צבי ומוסיף:

כי פועלי האון הזה השמן והרזה כבר תמו ונכרתו מקרב העם בפקודי הישרים האלה בדברי נועם, נמצא עוד עתה בתוכנו המסית והמדיח את בני ישראל אחינו הוא יונתן אשר על במותי החלל, כאשר יענה מזקן עד יונק גם עולל, כי זה יונתן הנשאר ראש מופקרים, בזמן הזה לאבי המשקרים, ובראותו כי נלכד במצודה להכחיש ולהטעות את לבות בני ישראל צדה, כאלו הוא הקדוש והטהור בעיניהם להדמות ואת עיני העברים לסמות, כנראה היטיב במכתבים שונים אשר כתבו זה אל זה הגאונים ואת אשר גזרו עליו, להרחיק כל איש מעל גבוליו, על כן למען היות לזכרון לימים הבאים ולדור אחרון הצגנו יחד אלה הדברים אשר עברו בין הגברים, להיות לאות לבני מרי ולמשמרת, ולכל חכם לב לעטרת תפארת (ספר גחלי אש, ח"ב, 3[ע"ב]).

שתי ההקדמות כתובות בלשון מליצית חרוזה שמשולבים בה שיבוצים רבים מן המקרא. ההקדמות מוסרות את תוכנם של חלקי הספר, ובשתייהן חוזר הסיפור על שבתי צבי ומאמיניו. מגמתו של פרעגיר, כפי שהיא מצטיירת מדברים אלו, היא לרשום את הדברים, כהיסטוריון, לזיכרון לדורות הבאים. ואכן, אין הוא מסתפק בהעתקת המסמכים והתעודות, אלא מקדים ומעטר כל מסמך ומסמך בדברי הסבר משלו. הוא מוסר את תוכן התעודות והמסמכים (לעיתים בדרך של חריזה) ומוסיף עליהם תיאורים משלו על מעשים שונים שאירעו במהלך המאבק בין אנשי עמדת לאנשי אייבשיץ.

התופעות הנזכרות בדבריו מספרות על מעשיהם הנפשעים של מקורביו ואנשיו של אייבשיץ. בין סיפוריו הרבים נמצא סיפור על זיוף איגרות בשמו של עמדת (ספר גחלי אש, ח"ג, קד ע"ב), כמו גם זיופי מכתבים הנושאים דברי שטנה כנגד עמדת – והחתומים כביכול בידי פרנסים ומנהיגים מקהילות שונות (ח"ג, קט ע"א, קיז ע"א). הוא מתעד את מעשהו של אייבשיץ, שציווה לסקול באבנים את גופתו של אחד ממתנגדיו טרם קבורתו (ח"א, הקדמה, ב ע"א), כמו גם את הסיפור על חילופי מהלומות ומכות בין שני המחנות: 'כאשר הכה באגרוף שלמה האלנדר הרשע בצדיה את החסיד הדיין ר' מרדכי' (ח"ב, קיג ע"א), הובא המכה, לדברי פרעגיר, למשפט לפני השר והשופט ונשבע להישאר בעיר עד גמר

דינו. אך הלז עבר על שבועתו וברח לברלין (שם). לחלופין הוא מספר על גורלו המר של מי שחתם על מכתב שטנה כנגד עמדן, כביכול בשם הקהל, ומוסיף: 'ובאמת ראינו כי יד ה' היתה בו להומו כי מיתתו היתה שלא כדרך הטבע כי שכב יותר מן ה' ימים בגסיסה והיו עיניו זחולות ופיו פתוח ולשונו סרוח' ('ח"ב, קד ע"ב).

בקריאת הערותיו של פרעגיר, חרוזיו וחירופיו ניכרת לפנינו דמותו של האיש, אשר לצד הירתמותו למאבק למען עמדן, שאותו כיבד ורצה ביקרו – מתגלה אף הנאתו ממלאכת הכתיבה המשמיעה, אשר לעתים אף מסרסת את הכתובים (אולי כמעשה חיקוי לכתיבתו של עמדן). כפי שמסתבר מדברי עמדן, פרעגיר אף נהנה משכר על מעשיו ומצבו הכלכלי השתפר לבלי הכר – וכפי שהוא כותב במפורש: 'ר' יוסף פרעגיר היה עני והעשיר אח"כ אצל שונאו של המין וראה ושמח במותו' (עדות ביעקב, פה ע"א).

מלחמת המצווה שאסר פרעגיר על שונאי נפשו לא התמצתה רק בכתיבה. על פי עדויות ותעודות שנמצאו בארכיון בהמבורג, הוא נהג להלשין ולהתלונן על אייבשיץ ועל אנשיו לפני השלטונות והאשימם בריגול ובמעשים אחרים. לאחר מותו של אייבשיץ ירד פרעגיר מגדולתו ומנכסיו, ואף ידידותו עם עמדן לא האריכה כנראה ימים, וסר חנו בעיניו.²⁹ הוא מת בחוסר כול, כפי שמעידה אשתו בצוואתה המצויה בפנקס קהילת אלטונה.³⁰ גם אם היה ר' יוסף פרעגיר מלשין, רכלן ומחרחר ריב, מפעלו שימר לדורות הבאים תעודות חשובות ביותר להבנתו והכרתו של המאבק שהתחולל בין עמדן לאייבשיץ. הוא נפטר ב"ח כסלו תקכ"ח, בהיותו בן 53, ונקבר באלטונה עיר הולדתו. על מצבתו נרשם:

שימו לבבכם אל קבורת גבר
 עדות ביוסף אשר משביר שבר
 הורד יוסף לצערנו תוך הקבר
 הניח זכרו בספרו אשר חבר
 ה"ה האיש אשר קסת הסופר במתניו
 הר"ר יוסף בכ"ה שמעון פרעגיר ז"ל סג"ל
 הוסף ונאסף בחודש כסליו ח"י בו
 לפרט צדיק על כל הבא עלינו (תקכ"ח)³¹

29 ראו: דוקקעס, חכמי אה"ו, עמ' 43. לאחר הרצאתי בכנס על השבתאות (ירושלים, דצמבר 1997), העיר פרופ' סיד להמן כי לאחר זמן סר חנו של פרעגיר בעיני עמדן. לא מצאתי ציון לכך בכתבי עמדן עצמו, וייתכן שהלמן מתייחס לדברי עמדן בספרו 'עדות ביעקב' (כב ע"א), שהובאו לעיל. סביר להניח שזו אף הייתה הסיבה להידרדרות מצבו הכלכלי, לאחר שלא מצא עוד אוון קשבת ותמיכה כלכלית.

30 'בידוע שבעלי המנוח ר' יוסף פרעגיר מיך אין מיועראבעלן צייטשאנד זיטצען געלאסט, וממש שמינית שבשמינית מכתובתי ניכט בעקאממען כי' (דוקקעס, חכמי אה"ו, עמ' 43). ובתרגום: בידוע שבעלי המנוח ר' יוסף פרעגיר השאירני במצב נואש ואפילו שמינית שבשמינית מכתובתי לא קיבלתי. אני מודה לידידתי פרופ' חוה טורניאנסקי על עזרתה בתרגום זה.

31 ה"ה – היה הוא; בכ"ה – בן כבוד הרב.

נספח

שני שירים מאת יהונתן אייבשיץ, שהמעתיק
יוסף פרעגיר החליף ביניהם

בחלק השלישי של ספר 'גחלי אש' מביא יוסף פרעגיר שיר שהוא מקדים לו את הדברים הבאים: 'זמר אילת אהבים שעשה ר' יונתן אייבשיץ ונתן אותו לכל תלמידיו אוהביו ורעיו לזמר בו והוא שיר עגבים מלא גידופים וכיבים' (ח"ג, יח ע"ב). אייבשיץ אמנם כתב שיר בשם 'אילת אהבים', והוא נדפס בספרו 'לוחות עדות', אבל מדובר בשיר אחר לגמרי, כפי שנראה להלן.

א. השיר 'אתה יצרי'

השיר שהעתיק פרעגיר בספר 'גחלי אש' פורסם לראשונה במדור ההיסטורי של 'הפרדס' תחת השם 'אתה יצרי'. העורך שמואל גוטוויץ מציין: 'שיר נחמד ונעים ויכוח האדם עם יצרו מאת הגה"ק ר' יהונתן אייבעשיץ וצלה"ה. השיר הזה נמסר לידי מאת ידידי הרב דוד ליב צינץ שליטא בעמח"ס גדולת יהונתן וש"ס אשר נעתק מכתב יד אוקספארד'.³² להלן, בטור הימני, נוסח השיר שמביא פרעגיר תחת הכותרת 'אילת אהבים'. בטור השמאלי הנוסח שנדפס ב'הפרדס', שם הוא מופיע כאמור תחת הכותרת 'אתה יצרי':

[מחרוזת א]

אתה יצה"ר מה תבקש ³³ ממני	אתה יצרי מה תבקש ממני
יום ליום ³⁴ תרדפני	יום ליום תרדפני
באפך ³⁵ תרשיעני ³⁶	באפך תשטימני
ולאויב לך תשימני ³⁷	ולאויב לך תחשיבנו
אתה יצה"ר מה תבקש ממני	אתה יצרי מה תבקש ממני

32 יהונתן אייבשיץ, 'אתה יצרי', הפרדס, כרך א, חוברת ב-ג (לובלין 1931), עמ' 21. ישראל דוידזון משייך שיר זה ליהונתן אייבשיץ, על סמך דברי עורך 'הפרדס' ש' גוטוויץ מצאנו, ומציין שהוא פורסם לראשונה בכתב עת זה. ראו: 'דוידזון, אוצר השירה והפיט, ד (מלואים), ניו יורק תרצ"ג, עמ' 126, סימן 2309. אני מודה לד"ר טובה בארי שהפנתה אותי למקור זה.

33 בר' לז 15.

34 תה' יט 3.

35 תה' ו 2.

36 איוב י 2 (ומתאים יותר נוסח 'הפרדס' על פי איוב טז 9).

37 תה' לט 9 (מתאים יותר נוסח 'הפרדס' על פי איוב יג 24).

[מחרוזת ב]

בית והון תחמידני	בית והון ³⁸ תחמידיני
גזל ועריות תפתני	גזל ועריות תפתני
די כי על כל אלה יביאני במשפט אדוני	דע כי על כל אלה יביאך במשפט אדוני ³⁹
אתה יצרי מה תבקש ממני	אתה יצה"ר מה תבקש ממני

[מחרוזת ג]

הן אתה מסתתר ברעיוני	הן אתה מסתתר ברעיוני
ותסור את לבבי לעבור פי	ותסיר את לבבי ⁴⁰ להעביר פי ⁴¹ קוני
זביכי מות להבאיש בהגיוני	זכובי מות להבאיש ⁴² הגיוני
את יצרי מה תבקש ממני	אתה יצה"ר מה תבקש ממני

[מחרוזת ד]

חיים שאולה תורידני	חיים שאולה תורידני ⁴³
טוב לך להיות כמוני	טוב לך להיות כמוני ⁴⁴
יחד נעבד אלקי אשר בראני	יחד נעבוד אלקי ⁴⁵ אשר בראני ⁴⁶
אתה יצרי מה תבקש ממני	אתה יצה"ר מה תבקש ממני

[מחרוזת ה]

כי רצונך להגדיל חני	כי רצונך להגדיל חני
לפני יוצרי אשר קונני	לפני בוראי אשר בראני
מי בקש זאת מידך ראות פניי	מי בקש זאת מידך ראות פניי ⁴⁷
אתה יצרי מה תבקש ממני	אתה יצה"ר מה תבקש ממני

[מחרוזת ו]

נחפשה דרכנו ונחקורה	נחפשה דרכנו ונחקורה ⁴⁸
וניסוכה כי הוא יכאיב ויחבשני	וניסוכה כי הוא יכאיב ויחבשני ⁴⁹
סורה מעלי ופנה ממני	סורה מעלי ופנה ממני ⁵⁰
עד לא ירתך חבל הכסף ותפר האביוני	עד לא ירתך חבל הכסף ותפר האביונה ⁵¹
אתה יצרי מה תבקש ממני	אתה יצה"ר מה תבקש ממני

38 משלי יט 14. 39 איוב יד 3, כב 4. 40 יר' יז 5; וראו גם תה' קא 4. 41 במ' כב 18. 42 קהלת י 1. 43 במ' סז 30. 44 תה' נ 21. 45 שמ' י 26. 46 מלאכי ב 10. 47 יש' א 12. 48 איכה ג 40. 49 הושע ו 1. 50 על פי תה' ו 9. 51 קהלת יב 6.

[מחרוזת ז]

פחים לרגל תשמון ללכדני	פחים לרגל ⁵² תשמון ללכדני
צלמות וגהנום להורידני	צלמות ⁵³ וגהנום להורידני
קולך שמעתי ואירא כי השבץ אחזתנו	קולך שמעתי ואירא ⁵⁴ כי השב"ץ
[אחזני]	אחזתני ⁵⁵
אתה יצרי מה תבקש ממני	אתה יצה"ר מה תבקש ממני

[מחרוזת ח]

ריב ריבך ואת תגלה עוני	ריב ריבך ⁵⁶ ואל תגלה עוני ⁵⁷
שמים בהעלותך לפקד עלי עוני [ודוני]	שמים בהעלותך לפקוד עלי דיני ⁵⁸
תהומות ארץ חנם לבלעני	תהומות ארץ ⁵⁹ חנם לבלעני ⁶⁰
אתה יצרי מה תבקש ממני	אתה יצה"ר מה תבקש ממני

בהערות לשיר הנדפס מעיר העורך על טעויות סופרים. במחרוזת ו, שורה 4: 'ט"ס [טעות סופרים] צ"ל ויפר כי האביוני לשון זכר' ולא תיקן; מחרוזת ז, שורה 3: 'ט"ס צ"ל אחזני כי השבץ לשון זכר', ותיקן בשולי השורה; מחרוזת ח, שורה 1: 'אפשר שצריך לומר ודוני במקום עוני', ותיקן בשולי השורה.

השיר מורכב משמונה מחרוזות בנות ארבעה טורים, פרט למחרוזת הראשונה והשישית שהן בנות חמישה טורים. הטור 'אתה יצה"ר מה תבקש ממני' משמש פזמון חוזר. המחרוזת הראשונה בלבד פותחת בפזמון החוזר. כמעט כל המחרוזות חרוזות בחרוז (ג'י) חריזה זו מדגישה את פעילויותיו של היצר הרע ולמעשה מורה כי יש הדדיות בין הדובר המושפע מפעילות ההדחה של היצר הרע. טורי השיר עשויים באקרוסטיכון של האלף־בית. בטורי השיר נמצא שיבוצים מקראיים רבים, בעיקר מספרות החכמה (תהלים, איוב, איכה, קהלת), ויש בהם ביטוי לתחינתו ובקשתו של האדם החוטא, המצפה לחסדו ולסליחתו של האל.

בשיר גם יש הד לדברי אייבשיץ בספרו 'יערות דבש' (לבוב תרנ"ט). בדרוש יב בספר זה הוא דורש את הפסוק 'אני אמרתי בשלוי' (תה' ל 7): 'צונו כשיהיה בשלוח ממלחמת יצר הרע כי כבשו ועשהו חלל בל אמוט כי ידו רב לו לכבוש ולכך שאל, בחנני ה', אבל ברצונך והעמדת להררי עון, הרצון היצר הרע שהוא נגדי כהר העמדת להררי עון ותעצומות נגדו נתת לי כוח וחיים לגברו ולהכניעו אבל הסתרת פניך היית נבהל, כי היצר הרע כבשני

52 יר' יח 22. 53 תה' כג 4. 54 בר' ג 10. 55 שמ"ב א 9 (תיקון העורך בנוסח 'הפרדס' מתאים יותר לפסוק). 56 תה' עד 22. 57 הושע ז 1; איכה ד 22. 58 יש' כו 21 (נוסח 'הפרדס' מתאים יותר לפסוק). 59 תה' סא 20. 60 איוב ב 3.

והגיעני בהלות מיצר הרע ולכך כחנו בפה להתפלל לה' נגד יצר הרע ממלחמות פנימיות למאד [...] ומה עמקו מחשבותיו לרע' (עמ' קצט). השימוש בביטוי 'כי השב"ץ אחזתני' (מחרוזת ז, שורה שלישית) מרמז על שבתי צבי. בדברים שבעל פה ציין באוזני פרופסור יהודה ליבס, כי השימוש במילה 'שב"ץ' כמורה על שבתי צבי היה רווח הן אצל מתנגדי השבתאות הן אצל השבתאים עצמם. בשיר 'אתה יצרי' בולטת לשון התוכחה והסליחה, ואילו בשיר 'אילת אהבים' נמצא אווירה וסגנון שונים לחלוטין.

ב. השיר 'אילת אהבים'

כאמור, אייבשיץ אכן כתב שיר בשם 'אילת אהבים' והוא פורסם בספרו 'לוחות עדות' (עמ' 144).⁶¹ בדברי הקדמתו לשיר אייבשיץ כותב שהשיר בא להזים את דברי מתנגדיו שייחסו לו כתיבת ספר בשם 'אילת אהבים'. בדבריו הוא רומז ליוסף פרעגיר שכתב ופרסם את הספר 'אספקלריא המאירה', ובו הוא מאשים את אייבשיץ בחיבור ספר בשם 'אילת אהבים'. הוא מציין שכתב את השיר בימי נעוריו ('שחיברתי בימי חורפי') והוא נועד לעורר אותם עצמו לאהבה ולדבקות בקב"ה:

הנה יעדתי בהקדמה להדפיס הזמר ושיר המתחיל אילת אהבים, למען ידע הדורש משפט צדק איך נואלו שרי צאן קדושים באגרת אספקלריא ואשר כתבו כי אני צריך ליתן לפניהם דין וחשבון מחמת ספר אילת אהבים שחברתי וראו איה סופר ואיה שוקל דעתם הראו בחקירה ודרישה טרם ידבר דבר ומכ"ש [ומכל שכן] בכתובה כזה לעוות אדם בריבוי שאין בו ממש ואינו רק שיר וזמר. ומה טיבו של ספר בזה רק שמו ולקטו דברי מתנגדי פה, שיחת אנשים בטלים וישיבת כנסיות של ע"ה [עמי הארצות] וכפי אשר שלחו להם הנוסח אותו חתמו ונשענים על קנה רצוף. אוי לאותה בושה וכו' ומזה ילמדו כל העם על שארי דבריהם איך נעשו שלא במשפט וחקירה ודרישה היטב וכל אשר ישימו שונאי בפייהם ידברו ויכתבו מבלי דעת טיב הדברים על בורים. והא לכם שיר הזה שחברתי בימי חורפי וזמירות ה' לי ומנגינתו לעורר אהבה ודבוק' בקב"ה ושכינתי' בדחילו ורחימו ביחוד אחר חצות הלילה...

61 השיר נדפס גם בכתב העת 'כוכבי יצחק' ו' [1846], עמ' 77-78). בסוף השיר מעיר העורך, מענדל בר"י שטערן, את הדברים הבאים: 'את הזמר הזה מצאתי בין כתבי יד אמ"ו [אדוני אבי מורי ורבי] הרבני המופלג כבוד מו"ר [מורנו הרב] יצחק שטערן נ"ע, ואף כי נדמה לי, כי ראיתי הפעם בימי חורפי נדפס בס' לוחות העדות, בכל זאת, על כי לא נודע לי נאמנה על נכון, והס' הזה לא בא לעיני מאז ועד היום הזה, והוא אף אחד בעיר ושנים במשפחה איננו, וגם איננו מאותן הספרים הנדפסים מחדש, ועל כי גברא רבא אמרה למילתא אמרתי אציגהו הנה. מענדל בר"י שטערן'. ראו: י' דוידוון, אוצר השירה והפיזט, א, ניו-יורק תרפ"ה, עמ' 138, מס' 2956.

והוא כולו מחמדים וביחוד מי שיש לו ידיעות בחכמה יבחון נועם מעגלותיו בנתיבות החכמה ודרך הקודש יקרא ואין בו שכולה ואין חשבון בשואל שלא כהוגן ובלו דעת ידברו'.

אילת אהבים ויעלת חן⁶² אל תספדי / אל תקונני ואל תנודי⁶³
 אהב אהבתיך⁶⁴ את מחמדי / אשימך כחותם על ידי⁶⁵
 במה אתנחם ואשים לאל מלתי⁶⁶ / ביתי רטושה ועזובה נחלתי⁶⁷
 בעלת רבות זולתי / במה אדע כי אירש אחוזתי⁶⁸
 גברת ממלכה⁶⁹ יפה את רעיתי⁷⁰ / גולת עליות ותחתיות⁷¹ לך נתתי
 גאל אגאלך⁷² כי בך בחרתי⁷³ / גם זה לך אות⁷⁴ כי את אחוזתי⁷⁵
 דלותי ולי נאה להושיע מכאבי⁷⁶ / דברי רננות⁷⁷ יהלל פי בשובי
 דרך ארצי לבית אבי / דודי ברח ודמה לך לצבי⁷⁸
 הללי בת ציון⁷⁹ ושכחי קינה / הוחילי לאלהי עידן ועדנה⁸⁰
 התבאי כמעט רגע⁸¹ ותמצאי חנינה / הן על כפים חקותיך⁸² וארשתיך לי באמונה⁸³
 ואיך אתנחם כי מאסתנו⁸⁴ / ווי עמודים ממנו פנו
 והלוא נהפך לאבל מחולנו⁸⁵ / ואני אנה בא יוסף איננו⁸⁶
 זמרי בת ציון⁸⁷ ותני פוגת לך⁸⁸ / זבל יזבלך⁸⁹ אישך ובעלך
 זבל ומעון⁹⁰ יהיו בגורלך / זכור אזכרך⁹¹ כי אנכי גאלך⁹²
 חי חי חוס חמול חנני⁹³ / חטא העבר מחה ודוני⁹⁴
 חכיתי לה' המסתיר מאת פני⁹⁵ / חולת אהבה אני⁹⁶
 שומאה תטהר⁹⁷ ותחליף ודונים / טוטפת כליל תפארת⁹⁸ בראשך חונים
 טללי אורות⁹⁹ לך פונים / טוב אנכי לך מעשרה בנים¹⁰⁰
 יבא רחמיך¹⁰¹ כגודל חסדך / יהל אורי מהדר הודך¹⁰²
 ידעו כל כי אתה ה' לבדך¹⁰³ / ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך¹⁰⁴

62 משליה 19. 63 על פי יר' כב 10. 64 אולי על פי יר' לא 3 [2]. 65 על פי חגי ב 23; שה"ש ח 6. 66 על פי איוב כד 25. 67 על פי יר' יב 7. 68 על פי בר' טו 8. 69 יש' מז 5. 70 שה"ש ו 4. 71 על פי יר' טו 19. 72 על פי וי' כו 13. 73 על פי חגי ב 23. 74 שמ' ג 12. 75 בר' יב 13. 76 על פי תה' קטז 6. 77 על פי תה' סג 6. 78 שה"ש ב 9, 17. 79 על פי צפ' ג 14; זכ' ב 14; תה' קמז 12. 80 על פי דנ' ז 25. 81 יש' כו 20. 82 יש' מט 16. 83 הו' ב 22. 84 איכה ה 22. 85 איכה ה 15. 86 בר' לו 30. 87 על פי צפ' ג 14; זכ' ב 14, ט 9. 88 על פי איכה ב 18, על דרך הניגוד. 89 על פי בר' ל 20. 90 על פי מל"א ח 13. 91 על פי דב' 18. 92 על פי רות ג 12; יש' נד 8. 93 יר' יג 14, כא 7, על דרך הניגוד; ואולי על פי תה' 21. 94 אולי על פי תה' נא 2-3. 95 יש' ח 17. 96 שה"ש ב 5. 97 על פי וי' טז 19. 98 על פי בן סיראמה 8. 99 יש' כו 19. 100 שמ"א א 8. 101 תה' קיט 77. 102 תה' קמה 5; איוב לא 26. 103 תה' פג 19. 104 שה"ש א 2.

כלילת יופי¹⁰⁵ את מעין הברכה / כסא כבוד מקדם נסוכה¹⁰⁶
 כביר תמצא ידך שמורה וערוכה¹⁰⁷ / כתר יתנו לך ויעטרוך זר מלוכה
 למה החדלת ייני ותירושי¹⁰⁸ מיקבים / לתת מים בעבים¹⁰⁹
 לא צמאה נפשי¹¹⁰ במכאובים / לריח שמניך טובים¹¹¹
 מנעי קולך מבכי¹¹² אל תהמי¹¹³ / מנחם יבא לך משיב ועמי
 מן המים משיתיהו¹¹⁴ בתיבת גמי / מי יתנך כאח לי יונק שדי אמי¹¹⁵
 נקדרתי עד מאוד כבנות כושים¹¹⁶ / נטשתי ולא הלכת לקראת נחשים¹¹⁷
 גרדי נתן ריחו¹¹⁸ ויעש באושים¹¹⁹ / נפלאה אהבתך אלי מאהבת נשים¹²⁰
 ספר כריתות¹²¹ איה ואגרת שלוחים¹²² / סיגים אשבת¹²³ ואכרית חוחים
 סלה אהבתך עלי מה טוב שבת אחים¹²⁴ / סמך אסמכך באשישות ארפך בתפוחים¹²⁵
 עורי צפון ותימן¹²⁶ קצוות השמים / עזה כמות אהבה¹²⁷ קצתי בחיים¹²⁸
 עת זכרי אהבתך במחולת מחנים¹²⁹ / עיניו כיונים¹³⁰ על אפיקי מים
 פאר וכבוד אעטרך¹³¹ תשביע בטוב עדיכי¹³² / פדה אפך¹³³ תחדש כנשר נעוריי¹³⁴
 פליאה אהבתך¹³⁵ שובי למנוחיכי¹³⁶ / פרש אפרש כנפי¹³⁷ עליך כי גואל אנכי¹³⁸
 צמתתני קנאה¹³⁹ לבבי יהמה¹⁴⁰ / צמאה נפשי לראתך¹⁴¹ ברה כחמה¹⁴²
 צוארך כמגדל¹⁴³ בנוי ברמה / צאנה וראנה בנות ציון במלך שלמה¹⁴⁴
 קולך ערב¹⁴⁵ כריח עלות / קדם אהבתיך ועוד לא יחדלו הקלות¹⁴⁶
 קדמו שרים אחר נוגנים במקלות¹⁴⁷ / קומתך דמתה לתמר ושדיך לאשכולות¹⁴⁸
 רוותני לענה וראש השבעתני¹⁴⁹ / ראוני נערים ונחבאו ממני¹⁵⁰
 רחמיק רבים במשפט חייני¹⁵¹ / רני פלט¹⁵² תסובבני
 שמעי בת¹⁵³ ושכחי בית אביך / שובה אלי¹⁵⁴ עלי השלך יהבך¹⁵⁵
 שמח אשמחך תחת אשר ענית לבכך / שובי שובי השלמית שובי ונחזה בך¹⁵⁶
 תאמי צביה הרועים בשושנים¹⁵⁷ / תשלח לחזק ברית אתנים
 תשבי להקיץ ישנים / תחדש ימינו כשנים קדמונים¹⁵⁸

105 איכה ב 15. 106 יר' יז 12. 107 איוב לא 25. 108 ש' ט 13. 109 על פי איוב כו 8.
 110 תה' טג 2. 111 על פי שה"ש ד 10. 112 יר' לא 16. 113 תה' מב 6. 114 שמ' ב 10.
 115 שה"ש ח 1. 116 שה"ש א 5 ('שחורה אני... כאהלי קדר'). 117 על פי במ' כד 1.
 118 על פי שה"ש א 12. 119 יש' ה 2. 120 שמ"ב א 26. 121 יש' ג 1. 122 על פי מל"א
 ט 16. 123 תה' קיט 119. 124 תה' קלג 1. 125 על פי שה"ש ב 5. 126 על פי שה"ש ד 16.
 127 שה"ש ח 6. 128 בר' כז 46. 129 שה"ש ז 1. 130 שה"ש א 15. 131 על פי תה' ח 6.
 132 על פי יר' לא 14. 133 על פי במ' יח 15. 134 תה' קנ 5. 135 על פי תה' קלט 6. 136 תה'
 קטז 7. 137 יח' טז 8. 138 רות ג 12. 139 תה' קיט 139. 140 על פי יר' מח 36.
 141 תה' מב 3. 142 שה"ש ו 10. 143 שה"ש ז 5. 144 שה"ש ג 11. 145 שה"ש ב 14.
 146 שמ' ט 33. 147 תה' סח 26. 148 שה"ש ז 8. 149 על פי איכה ג 15. 150 איוב כט 8.
 151 תה' קיט 156. 152 תה' לב 7. 153 תה' מה 11. 154 יש' מד 22. 155 תה' נה 23.
 156 שה"ש ז 1. 157 על פי שה"ש ד 5. 158 על פי איכה ה 21.

'אילת אהבים' הוא שיר אהבה אלגורי בנוסח שירי האהבה הלאומיים שנתחברו בספרד. נמצא בו, כמו בשירים אלו, את מכלול המוטיבים הצפויים בסוג זה: זיכרון האהבה שחלפה, סבלה של הדוברת ובקשת סליחה שלה, לצד דברי האהבה, הנחמה והבטחות לגאולה של הדובר.

המסורת הפייטנית של משוררי ספרד היהודים מציגה בשירים מסוג זה בדרך כלל שתי דמויות אלגוריות: גבר ואישה, המייצגים את הקב"ה מזה ואת השכינה או כנסת ישראל מזה. אף בשירו של אייבשיץ מופיעות שתי דמויות. מערכת היחסים ביניהן מוצגת בשיר כיחסי אהבה, שידעה ימי זוהר ונועם בעבר. עתה, בהווה, האישה מתלוננת על בדידותה וסבלה. היא זועקת לאהובה ומבקשת ממנו לחדש ימיה כקדם, לרפאה ממחלתה, לסלוח לחטאה, להשיבה למקומה, לגואלה ממצוקתה ולהשיבה לנחלתה. בדברי הגבר, המשיב לאמריה, יש עידוד והבטחות לגאולתה בעתיד. הדיאלוג בין שתי הדמויות, הנשען ברובו על פסוקי המקרא, מתקיים אף בין הקול המייצג את העבר וההווה ובין הקול הצופה לעתיד. מבחינה שירית אין בשיר זה חידושים מקוריים משל המחבר, אלא הוא מעוגן במסורת רבת-השנים של שירי בקשה לגאולה, שכתבו בספרד המשוררים אבן גבירול, ר' משה אבן עזרא ויהודה הלוי במאות האחת עשרה והשתיים עשרה, והמשורר ישראל נג'ארה במאה השש עשרה. ייתכן מאוד ששיריו של נג'ארה, שנתקדשו על ידי השבתאים, עמדו אף הם לנגד עיני רוחו של אייבשיץ בעת חיבור השיר הזה. יש לציין שבשיריו של נג'ארה, הנשען על המסורת הספרדית, בולט דווקא המונולוג השירי ומתכונת הדיאלוג חסרה בהם. 'אילת אהבים' איננו שיר זימה, כפי שטענו מתנגדיו של אייבשיץ ובראשם יוסף פרעגיר. לעומת זאת, ייתכן מאוד שקוראי השיר הבחינו ברמיזות הצפונות בשתי המחרוות האחרונות של השיר: בטורים אחרונים אלה מוצפן שמו של שבתי צבי. לידועי ח"ן, המגלים את המוצפן, מתהפך השיר על צירו וקריאות הבקשה העולות מסופו מוסבות אפוא לא לאל אלא ל'משיחו', שבתי צבי. וכך ניתן לקרוא את שתי המחרוות האחרונות:

שמעי בת ושכחי בית אביך / שובה אלי עלי השלך יהבך
 שמח אשמחך תחת אשר ענית לבבך / שובי שובי השולמית שובי ונחזה בך
 תאמי צביה הרועימי בשושנים תשלח לחזק ברית אתנים
 תשבי להקיץ ישנים/ תחדש ימינו כשנים קדמונים

כלומר: שבתי, שבתי צבי משיח חזק, [שבתי] תשבי. בשיר זה עשרים ושתיים מחרוות בסדר אלף-ביתי, בכל מחרוות ארבעה טורים החוזרים ביניהם. זהו שיר אהבה אלגורי, המעוצב כאמור על פי מסורת שירי האהבה הלאומיים של פייטני ספרד, כדיאלוג בין גבר לאישה. הדיאלוג ביניהם מתחלק בין עשרים מחרוות. במחרוות העשרים ואחת נשמעים קולות הגבר והאישה לסירוגין, והמחרוות האחרונה נשמעת מפי דובר שלישי, חיצוני.

לסיכום, מסתבר שפרעגיר 'טעה' בזיהוי השיר ובמקום להביא את 'אילת אהבים' שחיבר אייבשיץ בנעוריו, העתיק לספרו שיר אחר של אייבשיץ, אשר בוודאי חובר שנים רבות מאוחר יותר. הטעות שעשה פרעגיר מעלה כמה סימני שאלה. כיצד ייתכן שאדם הבקי בשפה העברית לא הבחין בעת העתקתו שאין כל קשר בין כותרת השיר לתוכנו. אף הכרזתו שזהו 'שיר עגבים' אינה עומדת בקריטריון של הבנת הנקרא. עם זאת, יש אף בשיר זה שהעתיק לספרו 'גחלי אש' – 'אתה יצה"ר' – רמזים שבתאיים, אשר התאימו למגמתו של פרעגיר להוכיח את שבתאותו של יריבו ואיש חרמו.